Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

PRØVEN

LÆS BLANDT ANDET OM:

FREDERIKSVÆRK-KLOKKER
MINDESTEN FOR FLAMMEN
KRUDTVÆRKSFESTIVAL
JEG - EN SAMLER
UDVANDRER KAYE SORENSON
MERE OM CASTBERG
SENT, MEN FULDT FORTJENT
KAROLINE PEDERSENS HISTORIE
DANSKE SOLDATER
FORENINGSARRANGEMENTER

FREDERIKSVÆRKEGNENS
HISTORISKE FORENING

December 2009 - 6 Årgang, nr. 25

FORENINGEN

Formand
Bengt Sørensen
Magnesvej 4
3370 Melby
tlf.: 47 92 38 44
e-mail: bengts@mail.dk

Næstformand
Axel Hvidtfeldt
Ællingevej 4
3360 Liseleje
tlf.: 47 92 31 40
e-mail: ahv@mail.dk

Kasserer
Carl Jensen
St. Havelsevej 92
3310 Ølsted
tlf.: 47 74 93 35

Sekretær
Christina Ax
Hillerødvej 112
3300 Frederiksværk
tlf.: 47 77 26 54
e-mail: fhf@mailme.dk

Redaktør af "Prøven"
Jørgen Tved
Smedebakken 16
3300 Frederiksværk
tlf.: 47 77 00 23
e-mail: tved@email.dk

Gurli Jeppesen
Bagerstræde 1H
3300 Frederiksværk
tlf.: 47 72 36 63

Elsebeth Nygaard
Kæruldvej 16
3300 Frederiksværk
tlf. 47 72 17 12
e-mail:
pny@mail.dk

Niels Jørgen Ebbensgaard
Skovholmsvej 1
3300 Frederiksværk
tlf.. 47 74 61 72
e-mail:
niels.j.ebbensgaard@get2net.dk

Torsten Fester
Gæslingevej 7
3360 Liseleje
tlf. 47 98 74 89
e-mail:
torsten@geltorf.dk

Birthe Løth, tlf. 47 72 21 99, e-mail: birthe.loeth@gmail.com
Ingrid Nielsen, tlf. 44 99 05 44, e-mail: ingrid.emilsdatter@gmail.com

Kontingent:

Personligt medlemskab:	125,- kr.
Husstandsmedlemskab:	200,- kr.
Firmaer og institutioner:	500,- kr.
Firmaer (under 6 ansatte):	250,- kr.

REDAKTIONEN

Jørgen Tved (ansvarlig)
Christina Ax, Gurli Jeppesen, Axel Hvidtfeldt, Birthe Løth
Layout: Axel Hvidtfeldt
Fjeldal Grafisk. Oplag 450
ISSN: 1604-0678. Titel: Prøven

Stof til næste nummer af PRØVEN bedes indsendt snarest. Vi tager forbehold for indsendte læserindlæg, som ikke nødvendigvis er udtryk for foreningens holdning.

Foreningens e-mail: fhf@mailme.dk

Hjemmeside: www.frvhistorie.dk

I DETTE NUMMER

	Side
Siden sidst ved Formanden	4
Frederiksværk - Klokker	5 - 9
Mindesten for Flammen	9
Krudtværksfestival 2009	10
Jeg - en samler	11
Udvandrer Kaye Sorenson	12 - 17
Mere om Castberg	18
Sent, men fuldt fortjent	18
Karoline Pedersens Historie	19 - 24
Danske Soldater i Allieret tjeneste	25 - 27
Foreningsarrangementer	27
Museer og Arkiver	28
Sponsorer	28

SIDEN SIDST VED FORMANDEN

Året lakker mod enden også for vore arrangementer i 2009. Det nye program for 2010 er nu færdigt og trykt, samt vedlagt denne udgave af Prøven. Jeg håber, det vil være interessant nok til, at der vil være et godt fremmøde ved de kommende arrangementer.

Til Krudtværksfestivalen, som vi deltog i for første gang fik vi vist os frem. Vi fik en del besøgene ikke mindst p.g.a. Niels Jørgens historiske spørgeskema med 4 præmier for rigtig besvarelse.

Foredraget i sept. blev ændret med kort varsel p.g.a. afbud. Men vor gode samarbejdspartner, Vejby- Tibirkeselskabet ved dets formand Chr. Friis, hjalp os og sprang til med et foredrag med power point program om kunstnerne i Tisvilde. Det var Chr. Friis rigtig god til og de ca. 100 fremmødte fik en interessant aften. Vi arrangerede det sammen med Frederiksværks Kunstforening, lad os også gøre det en anden gang.

Museumsinspektør fra Nationalmuseet, Michael Märcher, holdt et glimrende foredrag: "Fra Skilling til Euro". Jeg tror mange gik hjem med hel del ny viden om pengenes historie og måske også omkring Euroen. Det er en skam, at der kun var ca. 45 deltagere, når der var så megen nutidig substans i det.

Også foredraget i november har måttet ændres p. g. a. afbud, men vor gamle kending historiker Stig Colbjørn fra Slangerup hjalp os ud af den knibe. En stor tak til Stig, som også viser os rundt i Slangerup med dens meget interessante historie i maj måned 2010. Stig er en glimrende fortæller, som mange vil kunne huske.

Halsnæs Kommune er jo blevet en af kun fire kulturarvskommuner i Danmark. Det burde løfte kommunen kulturelt, da det giver muligheder også turistmæssig og dermed også indtjening. Men intet er gratis. For at vise hvordan andre har gjort ude i den store verden med gammel industrikultur havde Kommunen og Industrimuseet arrangeret et virkeligt godt seminar med deltagelse fra Sverige (Bergslagen), England (Ironbridge), Tyskland (Ruhrdistriktet) og vort eget Industrimuseum. Frank Allan og Marie Bach samt Helle Lunderød holdt fine indlæg. Det foregik på engelsk i to dage og var meget interessant og tankevækkende. Vi håber, at ikke mindst Kommunen blev inspireret og tænker langsigtet. Vor næstformand Axel Hvidtfeldt og undertegnede deltog med stor begejstring.

Bestyrelsen har noteret sig, at en del medlemmer sender indlæg til Prøven. Det er vi virkelig glade for, lad det være inspiration for andre.

Jeg ønsker alle en god jul og et godt nytår.

Bengt

FREDERIKSVÆRK-KLOKKER

Et af vore medlemmer har sendt redaktionen en artikel fra det hedengangne Nordsjællands Venstre Blad. Artiklen er skrevet omkring 1936 af journalisten og forfatteren Erland Gribsø. Han foreslog allerede dengang en samling og udstilling af de tilbageværende klokker, som er støbt i Frederiksværk. Den idé bør tages op igen. Nu da vi har Gjethuset og pladsen foran kunne det måske danne en passende ramme om en sådan samling. Jørgen Tved har bearbejdet artiklen til mere moderne sprogbrug og været på fotojagt.

Frederiksværk var en gang kendt for sine klokker. Der var faktisk klokkeklang både dag og nat. Når fremmede kom til byen, stillede de altid spørgsmålet: Hør, hvad er det, der ringer?
Beboerne på Værket havde lyttet til klokkeklangen så tit - dag ud og dag ind og om natten med – at de kun opfattede det ubevist som en kær hjemlig tone, der hørte byen til. Ringer? Svarede de, nååeh, der et krudtmølleklokkerne.
Profosser Laur. Engelstoft, der i 1797, som ungt menneske var på fodtur i Nordsjælland, sammen med en ven, den senere biskop Jac. Neumann, fortæller i sin dagbog om Frederiksværk: "Krudtmøllerne vare ej i gang, da vi så dem. De er i tallet 6, bygget af træ og beklædte med tynde bredder for ej at modstå for stærkt krudtets kraft, når det tilfælde indtræffer, som i almindelighed sker engang hvert åre, at en mølle drives i luften. Når de er sat i gang lukkes de, og ingen tør opholde sig i nærheden, men krudtmesteren som viste os omkring, kan i sit hus, som ej

Den lille klokke, der nu hænger på Borgerstuegavlen har efter sin flytning fået en indvendig knevel, men som man kan se af den meget slappe snor, er det nok længe siden klokken har givet lyd fra sig.

Klokken er 30 cm høj.

er meget langt borte, høre om møllerne haver deres rigtige gang eller ej; thi på hver af møllerne er anbragt en metalklokke, som drives til slag for hver gang hjulet går om i Møllen. Og ad lyden af hver blandt disse klokker er forskellige, Kan hans øre ret bemærke, hvilke af møllerne der enten ståer eller går sagte eller for fast. Når således alle møllerne gåe på én gang, frembringer disse forskellige klokkers lyd en harmonisk ackord, men tonerne falder let vel stærke, så fremmede, som i sådan tid ligger på Værket, ej kunne sove for den støjende kling-klang".

Den store klokke er ophængt på Krudtværksmuseet og er her fotograferet af den altid meget hjælpsomme Marie fra Museet.

Også en anden rejsende, Everdrupræsten L.M.Wedel, som omtrent på samme tid gæstede Frederiksværk, omtaler klokkerne på Krudtværket. Han skriver: "Klokkerne på Krudtværket slår hver sekund efter forskellige lyd, som nedstemmer et ubevant øre til en slags traurig følelse, da det kan høres over hele byen".

Ovenstående er fundet frem af den kendte journalist og forfatter Erland Gribsø og var skrevet til Nordsjællands Venstreblad. Vi har fået artiklen tilsendt fra et af vore medlemmer, men kan ikke se hvornår den er skrevet og bragt i den daværende avis, men vi kan da se, at det må være før krigen.
Vi har valgt nogenlunde at gengive det skriftsprog som Professor Engelstoft og præsten L.M. Wedel benyttede i slutningen af 1700 tallet.
Foruden at fortælle den her gengivne historie har Erland Gribsø også et andet formål, som vil fremgå at det efterfølgende. Vi skal stadig huske at artiklen nok er skrevet omkring 1936.

***De gamle Krudtmølleklokker findes endnu*.**

Hvad ikke ret mange ved er, at af disse krudtmølleklokker findes endnu de tre på krudtværket. Hvor de er om ikke helt glemte, så i hvert fald godt gemt. Den fornemme gamle krudtværkspark er jo et strengt afspærret område, hvor ingen kommer ind uden efter særlig tilladelse. Fabrikken (DFJ-området) og Arresødal har tre andre klokker af samme alder, ligeledes upåagtet og ude af sa-

gaen. Alt i alt er der altså seks gamle klokker fra General Classens tid tilbage på Frederiksværk, og hertil kommer den nuværende kirkeklokke, der hører til samme familie.

På krudtværket hænger kun den ene klokke på sin oprindelige plads, men den har ikke været i brug i mangfoldige år. Den er 30 cm høj og mellem smukke ornamenter står der på den: FRIDRICSWÆRCK Ao 1762. Altså den er støbt på Frederiksværk, medens Classen var bestyrer for staten. Henrich Hornhaver den ældre, Stockholmer -Gjetmesteren, der kom til værket i 1757 og døde 1774 og hvis hele familieforhold jeg her i Nordsjællands Venstreblad redegjorde for i en artikelserie "Gamle Frederiksværkslægter i 1930, må have støbt denne klokke.
Den anden af de tilbageværende klokker hænger nu på Borgestuegavlen. Også den er 30 cm høj, men mangler inskription, Endelig er den tredje klokke 30 cm høj som de andre, uden inskription, opmagasineret i et skur på krudtværket.
På alle tre klokker ses udvendige mærker af de to modstillede Slaghamre. Klokken på Borgerstuegavlen har efter flytningen fået knevel.
Om en af krudtmølleklokkerne ved man, at den på General Classens tid fjernedes fra krudtværket og derefter blev brugt til at ringe morgenen, når arbejdet på værkstederne skulle begynde. Senere kom den til Arresødal, men hvor den siden er blevet af, har jeg ikke kunnet opspore. Den må ikke forveksles med den nuværende kirkeklokke, som også en overgang benyttedes til at kalde arbejderne sammen med, eller med klokkerne på Arresødal.

I en træstabel tæt ved hovedindgangen hænger på fabrikkens (Jernstøberiets) grund en mindre klokke uden inskription. Den har før stået i Artilleriparken ved vagten og endnu tidligere på Pottemagerbakken og den har ligeledes været brugt som signalklokke for arbejderne.

Kirkens Klokke.

Så er der kirkens klokke. På den står der: ME FECIT HENR: HORNHAVER SOLI DEO GLORIA FRIDERICHSWÆRCH ANNO MDCCLVIII F :& :C:. Oversat: Gud alene æren. Frederiksværk år 1758.F & C betyder Fabricius og Classen. Støberen er den ældre Henrich Hornhaver. "Store klokke" som denne klokke blev kaldt – den vejer 2464 pund – brugtes oprindeligt ligesom flere af de små til at ringe med når arbejdet på værkerne skulle begynde. Den stod på Norske Bakke i en stabel, som blev rejst i 1764. Da træværket, klokken hang i, efter en del års forløb var ødelagt førte man "store klokke" til vagten. Siden blev den byklokke og fik sin plads i en træstabel ved Tinghuset. Her stod den, til Frederiksværk fik kirke i 1911.

Klokkerne på Arresødal – der er to – ligner ikke de andre, men er store flad-

trykte slagklokker (stegegrydefacon) uden inskription. Den største er 77 cm i diameter, den mindste 61,5 cm. På det gamle slot blev de benyttet som urklokker, men da ombygningen fandt sted 1908-09. og uret forsvandt, tog man dem ned. Den mindste hænger nu over hovedbygningens nordre gavl, den store ligger på gulvet i et rum i baghuset.

Den meget store fladtrykte slagklokke (stegegrydefacon) er 77 cm i diameter og en meget tung sag. Klokken er i dag i museets depot. Igen ved hjælp fra Marie fik vi dette foto.

Byens gamle lyd-vartegn.

Ja sådan forholder det sig med de gamle klokker, som nu engang var byens lyd-vartegn. Spredt ud over landet, men især i Nordsjællands kirketårne, hænger der Frederiksværk-klokker fra den tid, da værkets Kanon- og klokkestøberi nød ry vidt omkring. Var det ikke en ide, at samle de klokker, der endnu findes på Frederiksværk! Og hænge dem op sammen i en klokkestabel, f.eks. på Arsenalpladsen, hvor General Classen og hans kanon med de "375 skarpe gesvindte skud" jo allerede er anbragt. Kirkens klokke er af flere grunde urørlig, men de tre klokker på krudtværket, de to på Arresødal og den på fabrikken! Ingen ser dem, hvor de nu er, og de er alle seks ude af brug og har været det længe. Stabelen eller klokkestolen åben og med jerndrager, må ikke være for høj, men dog i en to etager og med de flade Arresødal klokker øverst under et tegltag – Ganske som ophængningen er på Frederiksborg Slot, hvor en flad slagklokke er anbragt over fire kirkeklokker, midt imellem de 27 sangværksklokker. Bekostningen vil formentlig ikke blive særlig stor. Noget egentligt Klokkespil kan der vel næppe blive tale om, men bare at få samlet de gamle klokker på et sted, synlige og i den by, hvor de har hjemme, at få reddet dem fra glemsel og undergang måske, bare det vil være en vinding. Også turistmæssigt!

Om opgaven skal løses af Bystyret, Musæumsforeningen eller en anden forening finder man nok ud af. Naturligvis vil der blive visse forhandlinger at føre med krudtværket, med fabrikkens ledelse og med det Classenske Fideikommis, som ejer Arresødal. I arbejdet for at samle og bevare de gamle klokker kan man næppe få en bedre primus motor end Frederiksværks Borgmester, hvis fremsyn og omsorg for Byens trivelse

som bekendt på heldig måde er parret med sans for dens fremtid og historie.

Så mange var Erland Gribsøs ord og mange ting er forandret siden han skrev sin historie om vore historiske klokker. Men hans ide om at samle de klokker, der nu er tilbage, er da ikke nogen dårlig ide, som vi måske skal foreslå vores nuværende borgmester, at tage sig af. Som det fremgår af den gamle artikel, har han noget at leve op til i forhold til den borgmester, som Erland Gribsø beskrev.

Jørgen Tved.

MINDESTEN FOR FLAMMEN

Mange har gennem årene stillet spørgsmål om hvornår mindestenen i Asserbo er blevet rejst. Nu har en af vore læsere journalist og forfatter Dines Bogø, der bor i Dragør, men som kender både vores egn og har et stort kendskab til historien, givet svaret. Han fortæller:

Mindestenen blev rejst allerede søndag eftermiddag d. 22. juli 1945.

Begivenheden blev dengang omtalt i de lokale aviser, så nu er der ingen tvivl. Men flere har fortalt hvordan de har været med til at afsløre stenen i både 1946 og 47. I flere år efter 1945 tildækkede man stenen med et stort Dannebrog således, at man faktisk afslørede stenen igen og igen i de følgende år. Ved disse arrangementer var der naturligvis taler og diverse salmer og sange blev sunget.

"Flammen" eller som han rettelig hed, Bent Faurshou-Hvid var født og opvokset på Birkegården et kendt hotel, der lå få hundrede meter fra det sted, hvor stenen nu er rejst.

Han blev en af de meget kendte modstandsfolk under besættelsen og sammen med sin gode ven "Citronen" blev de kaldt Stikkernes skræk. De er tilskrevet 11 likvideringer. De satte begge livet til i 1944. Flammen ved at tage gift, da tyskerne havde opsporet ham og omringet den villa i Hellerup, hvor han havde søgt skjul. Han har ikke virket som modstandsmand i vores område.

Selve stenen, der er en meget stor natursten, må være kommet i istiden og er sandsynligvis fundet tæt på det sted, hvor den nu er rejst.

Vi siger tak til Dines Bogø, fordi han har afklaret denne historie.

KRUDTVÆRKSFESTIVAL 2009

Naturligvis er vores forening, hvor folk er. Og det må man sige de var til den store Krudtværksfestival. Om der var 10.000 eller 15.000 kan være lige meget. Der var mange mennesker. Historisk forening var der for at tale med folk – og det fik vi gjort. Vi havde også medtaget materialer og vores publikationer, der skulle sælges. Det fik vi nu ikke så meget ud af. Niels Jørgen havde lavet en lille konkurrence: ”Hvor godt kender du din bys historie”. Man kunne vinde bogen: ”De tændte lys”, hvis man kunne besvare de finurlige spørgsmål. Kommunens borgmester, med god hjælp fra sin kone, kunne besvare alle de stillede spørgsmål. Selv om spørgsmålene blev besvaret rigtigt, vandt hr. og fru Friis dog ikke den gode bog. Det gjorde derimod følgende:

Kl. 12 Nanny S Schmidt, Havtornvej 48, 3300 Frederiksværk.
Kl. 14 Johanne Pedersen, Anker Heegaardsgade 7, 3300 Frederiksværk.
KI. 16 Jens E Larsen, Ebbedal 12, Brederød, 3300 Frederiksværk.
Kl. 18 Kim Larsen, Soltoften 2, Karsemose, 3300 Frederiksværk.

Frederiksværkegnens Historiske Forening ønsker vinderne tillykke.

JEG - EN SAMLER

Det er helt utroligt, hvad folk kan samle på. Nogle samler på frimærker, andre på sommerfugle. Elna Nyholm har samlet på sange og viser om Frederiksværk og omegnen. Elna har givet os lov til at kikke i hendes samling. Nogle af de mange sange – og der er næsten 100 – vil vi godt gengive her og måske kan vi synge dem ved vore møder. Hver sang er en historie og en hyldest til vores by og dens omgivelser. Nogle af sangene har egne melodier, dem kan vi naturligvis ikke synge, men vi kan læse dem op. Her har du den første smagsprøve. Det er K. Nielsen, som også blev kaldt "den syngende Post", der har skrevet både musik og tekst. Vi har ikke det nøjagtige årstal for dens tilblivelse.

Sangen om Frederiksværk

Tekst og musik: K. Nielsen

Ved skoven og fjorden der ligger vor by
idylisk i bakkernes gem
med smaahuse gamle, og villaer ny
med kirke, fabrikker og hjem!

En durren i luften ved nat og ved dag
Er rytmen i hverdagens gang:
En hymne om flidens og fremskridtets sag;
Maskiners og ovnenes sang!

Og gaar du en aften paa bakkernes sti:
Hist nede i lygternes skær,
der ligger et under – der ligger vor by,
som spejled' den stjernernes hær!

Og aaen den rinder i stilhed og fred
med træernes skærmende tag.
En skønhed og ynde, man frydes derved
og glemmer den graanende dag!

Og Arresø perlen i Nordsjællands skød
som skifter i farvernes væld,
fra graagrønt til gult, nu som himmelens blaa
omkranset af bakkernes hæld!

Og oldtidens høje en runernes skrift
paa marker og agre har lagt!
Et minde om stortid i danernes land,
et manende ord til os bragt!

Er skovbunden hvid under vinterens tid
alt dækket af sne og af is;
end mere i vaaren den lyser saa hvid:
Anemoner i tusindevis!

Med skoven i løvspring, i foraarets luft,
med bøgenes svulmende skal,
med liljekonvallernes sødmende duft
Og skovduers kurrende kald!

Vi elsker vor by, og vi elsker vor egn,
Den vokse sig større og stærk,
Paa fortidens grund og i nutidens tegn.
Vi elsker vor by Frederiksværk!

UDVANDRER KAYE SORENSON

Industrimuseet er i gang med en omfattende registrering af tusindvis af billeder og genstande af historisk interesse. Under arbejdet hermed er museumsinspektør Marie Bach stødt på en lille historie om frederiksværkerdrengen Kaye Sorenson, der i 1923 som 14-årig udvandrede til USA. Marie genfortæller historien her og vi får samtidig et indblik i museets spændende arbejde.

Vores museum er i gang med et langt sejt træk, hvor tusindvis af fotografier bliver scannet og lagt ud på nettet. Hvor arkivalier bliver sorteret, registreret og derefter anbragt i syrefri omslag og kasser. Alle oplysninger tastes i Arkibas – lokalarkivernes registreringsdatabase, for at vi i fremtiden let kan hente dem frem på skærmen og stille dem til rådighed for lægmand og lærd. Genstandene i magasinerne bliver rengjort og deres tilstand omhyggeligt vurderet. Det undersøges, om de er egnstypiske og unikke, eller om de findes i dusinvis nøjagtig magen til på andre danske museer, og måske endda i en bedre bevaringstilstand. Når der er tale om unikke genstande, som f.eks. Frederiksværks ældste fagforeningsfane eller generalmajor Classens hosebånd, forbliver de under alle omstændigheder i museets samling. Om nødvendigt foretages en konservering, ligesom de opbevares under de bedst tænkelige forhold. Under den stadig igangværende oprydning og sortering vurderes hver enkelt genstand i magasinerne efter mange forskellige parametre, men til syvende og sidst vil dens proveniens og historie altid være af afgørende betydning. Det er historien og udsagnskraften, der spiller den afgørende rolle, når vi i de konkrete tilfælde står overfor beslutningen om, hvorvidt en genstand bør udskilles eller forblive i museets samlinger. Her tæller både historien om almene forhold og historien om det enkelte individ, der undertiden går imod strømmen. Det omfattende arbejde i arkivet og bag de lukkede døre i magasinerne bringer derfor rigtig mange historier for en dag. Én af dem har givet stof til dette indlæg i Prøven.

På en reol lå en stor gul konvolut. Den viste sig at indeholde to amerikanske jubilæumsmønter fra 1976 udstedt i anledning af 200-året for uafhængighedserklæringen den 4. juli 1776, men intet andet. Mønterne var henholdsvis en half dollar med præsident Kennedys portræt og en kvart dollar forestillende De forenede Staters første præsident George Washington. Ingen af dem havde noget museumsnummer. Den første tanke, der meldte sig var: Hvad gør de lige her?

Hvordan er mønterne havnet her? Argumenterne for at registrere og bevare dem i museet forekom i første omgang ikke umiddelbart indlysende. Industrimuseet Frederiks Værk har som sin hovedopgave at indsamle, registrere, bevare, forske og formidle indenfor sit ansvarsområde, som geografisk omfatter Halsnæs Kommune. Periodemæssigt er ansvaret begrænset til nyere tid og med følgende specialer: "Fabriks- og industrivirksomhed indenfor Halsnæs Kommune samt Knud Rasmussens liv og virke nationalt og internationalt." Numismatik som et særligt fokusområde er der således ikke tale om, og det kan aldrig være museets opgave at indsamle genstande fra Amerika, med mindre der foreligger en særlig begrundelse. Omvendt tydede noget på, at der jo måtte være en sådan, for hvordan og hvorfor befandt mønterne sig ellers her? Eneste spor at følge var et noget utydeligt nummer, skrevet med blyant udenpå konvolutten. Kunne det have betydning? Ja, det kunne det, for nogen tids søgning i Arkivet ledte frem til Mr. Kaye Sorenson, eller Kay Sørensen som han hed, da han var barn på Strandvejen i Frederiksværk før den første verdenskrig. Materialet i Arkivet viste sig at være ganske omfattende med udklip både fra Amtsavisen og fra amerikanske aviser, et par fotografier, programmet fra afskedsfesten i anledning af hans pension i 1976, postkort og sidst men ikke mindst 16 tætskrevne sider med mandens livshistorie.

Siden har det vist sig, at denne allerede har været fortalt i "Jul i Frederiksværk" 1976, men eftersom det ligger så langt tilbage bringes her et resumé, vekslende med Kaye Sorensons egen beretning, nedfældet i 1983. Han begynder sin historie på denne måde:

Jeg er født i Frederiksværk den 30. april 1909, søn af Lauritz og Olga Sørensen som dengang boede paa Strandvejen 20.

Jeg har 2 brødre og en søster i Frederiksværk, Ejner, Thorkild og Rigmor. Efter jeg afsluttede skolen i 1923, fik jeg et sommerjob paa pensionat Grandhøj, der ogsaa var paa Strandvejen. Mit job var lidt af hvert, saasom at møde gæster paa Frederiksværk station, hjælpe i køkkenet, løbe ærinder for gæsterne og pudse deres sko.

En af gæsterne var fra Amerika. Han feriered på Grandhøj den sommer, sammen med sine 2 søstre fra København. Jeg vidste han maatte være rig, fordi han havde 2 par sko, et par brune og et par sorte. Paa det tidspunkt havde jeg endnu ikke haft mine første par lædersko. Nu vi taler om sko; den foregaaende jul havde jeg faaet et par nye træsko, og medens jeg gik, kunne jeg ikke lade være at sparke til sten der laa

paa jorden. Jeg saa op til Amerikaneren og var altid ivrig efter at tilfredsstille ham. Samtidig tænkte jeg paa, hvor vidunderligt det ville være at være Amerikaner.

Drengens tanker og anstrengelser var ikke uden effekt, for en dag spurgte den amerikanske gæst, om han kunne tænke sig at tage med ham til Amerika. Spørgsmålet blev hurtigt præsenteret for forældrene, som ikke var udelt begejstrede, men efter en vis betænkningstid kom moderen frem til, at det ikke kunne skade at tale med amerikaneren, en danskamerikaner ved navn

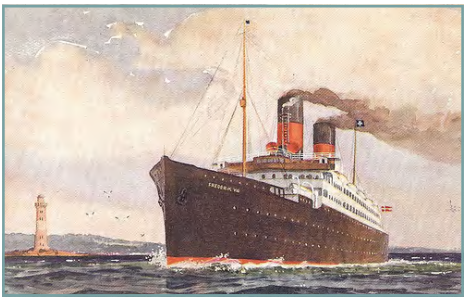

Henry Petersen, der var bosiddende i byen Albany godt et par hundrede kilometer nord for New York City. Netop der boede også en fætter til Kay's mor. Om det har været udslagsgivende, vides ikke, men det korte af det lange er, at den 14-årige Kay gjorde sig klar til afrejsen over Atlanten i september 1923. Familien tog først til København og overnattede hos bedsteforældrene. *Tidligt den næste morgen kørte jeg i Taxa for første gang i mit liv. Vi var paa vej til havnen for at møde Mr. Petersen og gaa ombord i "Frederik Den VIII".*

Min mor og far og andre familiemedlemmer stod paa kajen. Jeg stod helt ud til rælingen og vinkede til dem. Jeg saa min mor græde og jeg selv havde en klump i halsen, men jeg græd ikke. Det skulle han til gengæld komme senere, for mens Mr. Petersen tilbragte de 11 dage til søs på 1. eller 2. klasse, lå Kay søsyg i en kahyt under dæk sammen med søfolkene. Dog var selve rejsen kun en mild forsmag på de oplevelser den unge frederiksværker skulle komme ud for i de følgende dage, måneder og år. Uden at kunne sproget og med en lånt 50 dollarseddel på lommen, måtte han selv klare vejen gennem immigrationsslusen på Ellis Island og finde ud af at komme med toget til Albany.

Det var blevet bestemt mellem mine forældre og Mr. Petersen, at efter et stykke tid ville Mr. Petersen hjælpe mig med at faa et job. I mellemtiden skulle jeg arbejde for ham. Han havde et hus med 8 værelser som han lejede ud til i alt 60 mænd. Der var ingen kvinder. De spiste morgenmad og middag hver dag, undtagen søndag. De fleste mænd havde arbejde og bragte en frokostpakke med dem. Vi smurte en masse sandwiches hver dag. Min løn var 5,00 dollars om ugen, men 1,00 dollar blev tilbageholdt som afbetaling på min billet til Amerika. Mit værelse var paa 3. sal; det var ikke et rigtigt værelse, men lignede nærmest et stort skab. Jeg havde en feltseng, en stol, en kommode og et spejl paa væggen. Der var ingen vinduer i rummet. Mr. Petersen foreslog at jeg skulle gaa paa aftenskole for at lære engelsk og fortalte hvor jeg skulle henvende mig. Da jeg viste dem min

daabsattest, fandt jeg ud af, at jeg var for ung til at gaa paa aftenskole. De gav mig et brev som jeg skulle aflevere til Mr. Petersen. Da jeg gav ham brevet, kunne jeg se at han ikke blev særlig glad. Han fortalte mig jeg maatte i skole om dagen, da jeg kun var 14 aar gammel. Den næste dag tog Mr. Petersen mig til folkeskolen, hvor jeg blev indskrevet i 1. klasse. Det var ikke morsomt for mig og det var svært for de andre børn at forstaa at jeg ikke talte engelsk. Efter en maaned kom jeg op i 2. klasse, og inden aaret var gaaet, havde jeg arbejdet mig op i 8. klasse, hvor børnene var omtrent samme alder som mig.

Kaye, som han ændrede sit navn til, stod op klokken halv seks om morgenen for at arbejde i køkkenet inden skoletid, ligesom han havde arbejde at udføre i frokostpausen og efter skoletid sent om eftermiddagen. Kun søndag var fridag. Efter fire år var han blevet "voksen" og skiftede over til et hårdere arbejde som arbejdsmand i byggebranchen – 10 timer om dagen for en timeløn på 35 cents. På det tidspunkt mødte han Betty som også var ufaglært og kom fra en søskendeflok på 13. Deres hurtige giftermål krævede samtykke fra en værge, og da det var utænkeligt at Mr. Petersen ville give et sådant, blev det moderens fætter Sophus, der kom det unge par til undsætning. De sparede på udgifterne og nøjedes med at købe brugte møbler til deres første lejlighed. Hurtigt efter lykkedes det Kaye at få et bedre og mere skånsomt job først som afrydder og så tjener på The Ten Eyck Hotel. Lige så hurtigt gik det med familieforøgelsen, idet en lille søn kom til verden i 1928. To år efter fik parret en datter. Kaye arbejdede sig stille og roligt op i sin stilling på hotellet og fik et godt kontaktnet. Men da depressionen ramte Amerika og resten af verden, kom det også til at påvirke den lille families dagligliv. Kaye mistede sit arbejde, men det lykkedes ham at opnå amerikansk statsborgerskab og bestå den omfattende optagelsesprøve til politiet. Han blev nummer 48 ud af ikke mindre end 1300 ansøgere men kom alligevel ikke ind i første omgang. I stedet for kørte han i kriseårene taxi for forskellige vognmænd, inden han via sine gamle kontakter blev ansat som tjener på en af Albany's finere restauranter. Langt fra alt forløb efter en snor, og på hjemmefronten indtrådte en tragedie. Hans kones helbred viste sig at være skrøbeligt, så skrøbeligt at han mistede hende i 1935 efter en lungebetændelse. Hjælpen fra hendes familie endsige det offentlige var yderst begrænset, og for en periode var det nødvendigt at få børnene anbragt på et børnehjem, hvor han så kunne besøge dem

om søndagen. Til en fødselsdagsfest hos nogle venner mødte han Milred, en ung kvinde af irsk katolsk afstamning. Familien var forbeholden overfor enkemanden med de to små børn, tilmed en protestant, og der kunne ikke blive tale om en kirkelig vielse, da de giftede sig året efter. Kayes tredje og sidste barn kom til verden i 1937.

I 1940 modtog den 29-årige familiefar besked om, at han var blevet ansat ved politiet, og dermed var hans professionelle bane udstukket.

Selvom jeg var glad for min ansættelse maatte jeg lægge hele min livsstil om.

Jeg maatte nu til at arbejde på forskellige tider af døgnet hele ugen, og fik kun løn hver 14. dag. Det var meget vanskeligt, fordi pengene slog ikke til 2 uger. Millie foreslog at tage et deltidsjob for et stykke tid, for at hjælpe paa økonomien. Hun arrangerede sig med en nabopige, og hun selv startede et job i et forsikringsselskab, hvor hun blev de næste 30 aar. Det hele gik godt indtil jeg pludselig hørte i radioen en aften, at Hitler havde besat Danmark. Jeg blev meget bekymret efter det, fordi brevene fra Danmark ikke kom mere. Meget sjældent fik jeg et brev hjemmefra, men det var altid censureret og dele af det var streget ud. Jeg fik et andet chok, da japanerne bombede Pearl Harbour. Kaye måtte, noget mod sin kones vilje, lade sig indskrive til Marinen. Han var indkaldt i halvandet år henimod krigens slutning men undgik at komme i aktiv tjeneste. Ved hjemsendelsen stod hans gamle job i politiet åbent, som det skulle ifølge de statslige regler. Stillingen som civilklædt politibetjent holdt ham i god form, og han havde succes med at opklare flere forbrydelser. Den gode indsats blev i 1948 honoreret med udnævnelsen til kriminalbetjent, flere interessante opgaver og 300 dollars mere i løn om året.

Der kom nu breve hjemmefra, der fortalte at min far ikke følte sig saa godt og at han havde haft et hedeslag, og at det ville være rart hvis jeg ville være i stand til at komme hjem. Jeg havde nu været hjemmefra i 25 aar. Jeg havde ikke mange penge og slet ikke nok til rejsen hjem. En dag modtog jeg brev fra min mor der fortalte at onkel Einar havde tilbudt at betale for min retur billet, hvis jeg selv kunne arrangere at betale for turen hjem. Med hjælp fra Milred (hustruen), fra min forsikringspolice, laante penge fra min pension og penge Milred kunne laane, fik jeg nok til turen hjem. Det var arrangeret saaledes, at jeg skulle komme hjem i sommeren 1948, 25 aar efter at jeg var rejst… Min tur til Danmark var begivenhedsrig. Jeg sejlede med den gamle "Queen Elizabeth" til England og derfra over Nordsøen paa et dansk skib. Det var helt vidunderligt at se min familie igen. Selvfølgelig, mit danske sprog var virkelig ikke saa godt, det var vanskeligt for mig baade at tale dansk og forstaa det. Jeg var mere end lykkelig for at have set min familie igen. Jeg havde været i U.S.A. omkring 2 maaneder, da jeg fik den triste meddelelse at min mor pludselig var død.

I sit professionelle liv avancerede Kaye Sorenson til overbetjent i en patrulje på 12 mand, som arbejdede "downtown" i

Albany. Siden blev han løjtnant med 2 overbetjente og 22 mand under sig foruden ekstra pligter som underviser på politiskolen. Kulminationen kom i slutningen af 1960'erne med udnævnelsen til politikaptajn – en stilling han bl.a. brugte til på sin egen måde at fremme raceintegrationen ved at tilgodese sine sorte assistenter. Han videreuddannede sig løbende i FBI's hovedkvarter og besad stillingen i 8 år, indtil han selv begærede pension i 1976. Afskeden blev fejret med en storslået fest med 200 indbudte gæster, heriblandt flere dommere fra staten New York og borgmesteren, der overrakte ham en erindringsgave.

De senere år genså Kaye Sorenson sin fødeegn flere gange. Et par gange rejste han til Danmark sammen med sin hustru, sidste gang i 1973, kort tid inden hun døde. Siden havde han sine voksne børn med, og i 1981 deltog han i en 80 års fødselsdag. Herefter stopper de nedskrevne erindringer, men et udklip fra Amtsavisen afslører, at han kom i hvert fald én gang til, nemlig for at fejre 60 års jubilæum sammen med sine gamle skolekammerater fra Frederiksværk Borgerskole i 1983.

Lige fra det tidspunkt, hvor Frederiksværk blev grundlagt i midten af 1700-tallet og frem til den allernyeste tid er det karakteristisk, at der er sket en tilvandring til stedet fra mange forskellige egne af landet og fra udlandet. Det gælder helt tilbage til de tyske agatslibere og den mere berømte franske kanonsmed Peyrembert til tyrkiske og jugoslaviske gæstearbejdere i 1960'erne og 70'erne, og de mange russiske og ukrainske medarbejdere som ejerskiftet på stålværket har trukket hertil i de senere år. Selvom museets dokumentation altid kan blive bedre og bredere, måske især når det gælder "nydanskere", så findes der dog generelt en rimelig dækning i form af billeder, interviews, produkter o.a. dels i arkivet og dels i museets magasiner. Hvad vi derimod kan være tilbøjelige til at glemme og forsømme er det ikke ubetydelige kontingent af mennesker, der af forskellige årsager har forladt lokalområdet. Denne ikke uvæsentlige side af historien er kun yderst sjældent belyst. Hvem er det der rejser ud og bliver derude? Af hvilke grunde tager de af sted, og hvilken skæbne møder dem? Hvordan er mulighederne andre steder sammenlignet med dem der byder sig på hjemmebanen? Dette er kun nogle få af de spørgsmål, der kan stilles, men historien om Kaye Sorenson besvarer i al fald spørgsmålene for ét enkelt individs vedkommende. Hans historie repræsenterer én blandt de tusindvis danskere der udvandrede til Amerika i samme periode. Det er en usædvanlig og fin lokal historie om en mønsterbryder. Det er historien der tæller – og herefter kan ingen være i tvivl om, at de to amerikanske jubilæumsmønter i al fremtid har deres berettigede plads i museets samlinger.

Marie Bach.

MERE OM CASTBERG

I det sidste nr. af Prøven havde vi en historie om Justitsråd Castberg, der havde ordineret medicamenter til de fattige i Melby i 1854. Historien har fået et af vore medlemmer Ebbe Witt Jensen til at lede i gamle folketællingslister.
Vi ved nu, at Justitsråden hed Mikkel til fornavn og at hans efternavn staves både med C, som vi har benyttet, men også med K. Han har været distriktslæge i mindst 25 år her i Frederiksværk og fra 1834 og frem til 1860 boede han i Strandgade 24 i et gammelt Classen-hus, der var opført i 1763.
I 1767 var her et kobbersmedeværksted, men ifølge Historiske huse i Frederiksværk, blev huset fra begyndelsen af 18-tallet betegnet som "Doctorens Bolig" eller som det også blev kaldt "Districtschirurgens Bolig". Huset blev revet ned i 1899 hvor et nyt blev opført til beboelse og postkontor. I dag er huset indrettet med en tandlægeklinik, hvor Ebbe Vitt Jensen har arbejdet i ca. 10 år.
Vi siger mange tak for de nye oplysninger. I redaktionen er vi meget glade for, at vore medlemmer er med til at gøre vort blad spændende.

Jørgen Tved.

SENT MEN FULDT FORTJENT

I midten af juni kom der et godt brev til to af vore lokale frihedskæmpere. På baggrund af oplysninger fra vores historiske forening var Knud H. Mathiasen og Svend Aage Olsen tilkendt den livsvarige Hædersgave for deres indsats i modstandskamp under den tyske besættelse.
Fantastisk, at der skulle gå så mange år efter d. 5. maj 1945 før, også Knud og Svend Age fik den tak, som de så rigeligt har fortjent. Hædersgaven er et årligt skattefrit beløb på 14.000 kr. Der er naturligvis nogle bestemte betingelser for at få Hædersgaven. For Knud og Svend Aage er det deltagelse i illegalt arbejde i mere end et år. Man kan også få Hædersgaven, hvis man har været fange hos tyskerne, hvis man har været krigssejler, eller hvis man har været udsat for forfølgelse for sit medlemskab af det kommunistiske parti før 22. august 1941.
Vi vil godt ønske de to gamle modstandsfolk hjertelig tillykke. I har i mange år opfyldt betingelserne for at modtage Hædersgaven, og det er kun manglende viden til loven om erstatning til besættelsestiden ofre, der gør at I først får den nu.
I Historisk Forening har vi ikke kendskab til andre, der opfylder betingelserne for at få Hædersgaven. Skulle der alligevel være nogle der mener sig berettiget, står vi gerne til rådighed med råd og vejledning.

Jørgen Tved

Du kan købe bogen " De tændte lys" hos Bog og Idé i Nordcentret eller ved Historisk Forenings arrangementer. Medlemmer til favorabel pris.

KAROLINE PEDERSENS HISTORIE

Flemming Bodensted har sendt redaktionen denne beretning om Karoline Pedersens omfangsrige familie. Efterkommere kan sikkert stadig findes i lokalområdet. En række stednavne som Asserbo, Melby, Møllevang og Ørkesholm er knyttet til historien.

Karoline Pedersen

I Melby sogn et par kilometre nord for Frederiksværk findes resterne af en istidsbræ, en højderyg som til daglig kaldes Arrenakke bakke. Neden for denne bakke ligger et tidligere husmandssted i området Ørkesholm. Huset som ligger meget idyllisk, benyttes nu som sommerbeboelse og er restaureret en del.

Her boede i midten af 1800 tallet en familie med 6 børn.

Husfaderen hed Peders Andersen og hans kone hed Ane Rasmusdatter. Han var født i Højberg ved Helsinge i 1820, og hun var født i Melby i 1891. Familien havde 6 børn, som i aldersrækkefølge hed Anders, Karen, Maren, Ellen, Rasmus og Ane Margrethe.

Peder Andersen levede af at binde koste og skære tørv som de solgte. Kostene kørte de til markeder i København på en hestevogn og solgte dem til staldene i byen og for Ladegårdens lemmer. Om vinteren skovede de juletræer og kørte også dem til København og solgte dem. Hvis de på turene frøs for meget, så hoppede de bare af vognen og gik ved siden af for at få varmen. Da turene godt kunne tage flere dage, overnattede de som regel på forskellige landevejskroer undervejs, bl.a. på Værebro kro.

De havde samtidig lidt landbrug ved siden af, og derfor havde de både køer og heste. De lavede selv ost og kærnede smør, da man ikke kendte så meget til mejerier dengang. De slagtede selv, og uld fik man fra får, som man havde gående på græs. Man kartede og spandt selv det garn, som man skulle bruge til at strikke og væve af, blandt andet strikkede eller bandt man selv de strømper, som man skulle bruge. Til

Billedet viser Rasmus sammen med medhjælpere i København med en vogn med juletræer, som de skal sælge. Hvor i byen de er, vides ikke, men billedet er en sjældenhed og er affotograferet fra Karolines fotoalbum.

dette brug, havde man toskafts- eller fireskafts valme, som vævene også hed.
Familiens ældste barn, som hed Anders, blev født d. 7. marts 1847 på Asserbo præstelod. Anders havde været med til at undervise de mindre børn, da han gik i skole, og han blev konfirmeret d. 7. april 1861. Hans barndomshjem var i Asserbo i huset ved siden af købmandsforretningen, som ejes af Paarup Hansen. Huset er nu Paarup Hansens privatbolig. Det vil sige, at Peder Andersen og Ane Rasmusdatter har boet her, før de overtog Ørkesholm, sandsynligvis efter Ane Rasmusdatters forældre Rasmus Thomsen og Karen Larsdatter.
Anders blev gift med Christiane Heitzmann i 1873 og de købte hus på Karolinevej i 1924.
Anders blev ansat som skovløber i skoven ved Stængehuset, men blev d. 1. april 1886 forflyttet til Brødmose skov, hvorfra han blev pensioneret i 1917 som 70 årig. Han var dog 77 år, før han holdt op med at arbejde. Han fik lov til at blive boende i tjenesteboligen, indtil han holdt op, og herefter flyttede familien til Karolinevej. De sidste år anviste han brænde til folk som havde købt det ved de licitationer, som blev afholdt i skoven af og til.
Anders og Christiane fik 8 børn. Christian, Marie, Peter, Johannes, Maren Lars, Karl og Karoline. Det er sidstnævnte Karoline, som i 1969 her har fortalt om sit liv og om egnen, hun boede i. Vejen, hun boede på, er i øvrigt opkaldt efter hende.
Karoline som var det yngste barn, var født i skovløberhuset ved Brødmose skov, og hun giftede sig aldrig.

Billede af Ørkesholm som forskellige arkiver også blev kaldt for Flyvesandet, er taget i ca. 1909 og viser Peder Andersens yngste søn Rasmus med hele sin familie uden for husmandsstedet. Personerne er fra højre: børnene Ellen, Karen, Petra, moderen Hanne, lille Christian, fader Rasmus sønnen Oluf, Hans Peter og en medhjælper Ole Larsen. Stederne menes ikke forandret efter forældrene Peder Andersen og Ane Rasmusdatter boede der.

Anders døde i 1929, og Christiane døde i 1937. Karoline overtog huset, fordi hun altid havde boet hjemme og passet faderen og sin gigtsyge moder hendes sidste år. Moderen mentes at stamme fra Tyskland.

På et tidspunkt skulle Anders have bygget et nyt hønsehus, men da det var vinter, og jorden var frossen, blev huset kun sat oven på jorden.

Den ældste broder Christian tog en uddannelse med eksamen som skovfoged, men da der ikke var nogle ledige stillinger, endte det med, at hans læsebrev blev for gammelt, men han fik senere en stilling som skovløber (stilling uden eksamen).

I Jensines hus boede der en mand, som hed Jens Olsen. Han havde en broder i Asserbo som hed Niels Olsen. Deres mor hed Stine, og hun var søster til Ane Rasmusdatter, så de var fætre til Anders.

Der har også eksisteret familieforhold på Hundested og Liseleje, og Karoline mente, at det må have været hendes fars fætre og kusiner, som har boet her.

Peder Andersen og Ane Rasmusdatters næstældste barn var Karen, og hun blev senere en temmelig kendt person i området. Hun blev gift med Jørgen Andersen, som en tid arbejdede på krudtværket i Frederiksværk. De boede ved Bækkebroen på Ramløse sand, og de

Billedet viser familien opstillet til fotografering på Ørkesholm med personerne fra venstre: Petra, moder Hanne, Christian, Ellen, og Karen. Stående bagved Faderen Rasmus og sønnen Oluf.

fik i alt 13 børn: Ane Jensine, Andrea Margrethe, Louise, Karen Marie, Anders Peter, Jørgine, Anna Petrea, Maren Kirstine, Ingeborg Juliane, Kristina Johanne, Dusine, Laura og Ellen Kirstine.

Karen blev kendt, fordi hun gennem jordemoderen i Skærød, fik kontakt til hofjordemoderen, fru Hein, der skaffede hende ind ved det kongelige hof hos kong Chr. d. 9. d.v.s som amme for kronprinsefamilien, den senere Frederik d. 8 og hans gemalinde Louise. Karen blev amme for børnene, Haakon, Louise, Harald og Ingeborg. I de perioden hun ammede et af børnene, boede hun på Amalienborg.

I sine senere år købte hun og hendes mand, Jørgen Andersen, en karrusel sammen med sin broder Rasmus, og med den drog de rundt på de sjællandske markeder.

Karen og Jørgens datter Ingeborg, var gift med Hans Larsen. Deres datter Ellen Kirstine blev gift med en mand, som sejlede bort eller forsvandt på anden måde, så deres datter blev sat i pleje. Datteren Jørgines mand var smed, og de boede i Holløse. Nogle af Jensines børn boede vist i Ebbedal over for den nye Centralskole.

Den næste datter i rækken af Peder og Anes børn, var Maren. Hun var født den 9. dec. 1855. Hun blev gift med Søren Fisher, som var elektriker på Tuborg, og blev senere værtshusholder.

Maren og Søren havde et soldatermarketenderi på Amager Fælledvej i København. De havde følgende børn: Anna og Georg.
Peter Andersen og Ane Rasmusdatters fjerde ældste barn var Ellen. Hun var født d. 20. aug. 1859 på Asserbo Præstelod og døbt i Melby kirke. Hun blev gift med maskinarbejder på hærens krudtværk, Christian Nielsen, og de boede i mange år i Dunke nær ved Dronningholm slotsruin. Senere flyttede de til forhuset i matr. 26d i Nyhusgade. De havde børnene Oluf og Anna Petrea Nicoline Kirstine. De fik senere Ellens broder Rasmus' datter Anna Olivia som plejebarn. Oluf døde kort tid efter, at han var blevet gift, og han blev begravet på Torup kirkegård. Anna Olivia blev plejebarn, dels fordi der i forvejen var mange søskende i hendes hjem, og dels fordi Ellen så gerne ville beholde Olivia, fordi Oluf var død. Olufs enke blev senere gift igen, og hun kom til at bo på Hanehoved. Oluf og hans kone havde en søn, og Karoline fortæller, at da Mi Casa blev bygget, arbejdede hun for den ingeniør, som stod for opførelsen af huset. Det var tømrer Jacobsen, som byggede huset, og han havde et par svende og en læredreng på byggeriet. Til rejsegildet var der efter den tids skik og brug både vin og kransekage, og medens disse festligheder stod på, sad den omtalte læredreng og så ud, som om han sov, men hver gang kransekagen kom forbi ham, så vågnede han op til dåd. Senere talte Karoline med en af svendene, som var med til at bygge huset, og da hun nævnte, at hun syntes, at læredrengen så lidt søvnig ud, så svarede svenden, at han vist også var ud af en søvnig familie. Det viste sig senere, at læredrengen var sønnesøn af Rasmus Pedersen, altså Olufs søn.
Svenden vidste ikke, at Karoline var ud af den samme familie.
Ellen og Christians datter Anna Petrea blev født 4. dec. 1881, og hun blev senere gift med Alexander Jensen, og de boede i Ebbedal. De fik børnene Christine og Olga. Christine blev gift Hoffmann og boede i Nyhusgade, og Olga kom til at bo i København. Da hun døde, kom hendes børn til Anna Petrea i Ebbedal.
Peter Andersen og Ane Rasmusdatters næstyngste søn hed Rasmus, og det var ham, som overtog forældrenes ejendom, da de døde med få måneders mellemrum i 1891. Rasmus blev født den 3. apr. 1862. Han blev gift med Hanne, som mentes at være fra "fiskerlejerne". Rasmus og familie boede og levede ligesom Rasmuses forældre på Ørkesholm. De skar tørv i en tørvemose på deres grund, og Karoline kan huske, at hun tit kom hos sin farbroder, og at Rasmus fyrede i den store bilæggerovn, hvor der hængte kobberkedler over den åbne ild. Huset er bygget lidt om siden, og blandt andet er der sat nye døre og vinduer i, samt bygget en vognport til.
Som tidligere nævnt havde Rasmus i kompagniskab med sin svoger en karrusel, som de drog rundt med til fester og på markedspladser, bl.a. Lynæs, Valby ved Helsinge, Store Lyngby skov, sygekassefester og novembermarkeder i Hillerød. De måtte betale stadepenge, når de tog ophold på disse markeder. Karrusellerne havde faste pladser med kaner og heste, og musik-

ken kom fra en lirekasse, som blev drejet, medens karrusellen kørte rundt. Karrusellen blev drejet rundt med håndkraft. Oppe på dens tag, gik der 4 mænd og drev den rundt. En kane kostede 5 øre, og en hest kostede 10 øre for en tur. Disse ture kaldtes Karen Jørgen An´s ture. Karen gik rundt med pengetasken på maven og indkrævede penge for karruselturene.

Der er sikkert stadig ældre Frederiksværkere, som kan huske, når karrusellen stod på pladsen ved siden af restaurant Skovlyst. Ægteparret var almindelig kendt på de nordsjællandske marketer.

Rasmus og Hanne fik 7 børn. Hans, Anna Olivia, Ellen, Oluf, Karen, Petra og Christian. Hans rejste til København, og bosatte sig. Han blev først postbud, men det kunne han ikke holde til og så blev han børsbetjent.

Ellen blev gift med en skovløber, som hed Niels Nielsen. Petra blev gift med Axel, som var ansat ved Amagerbanen.

Peter Andersen og Ane Rasmusdatters yngste datter Ane Margrethe blev født. den 26. juni 1864, og hun har selv fortalt, at da hun var barn, gik hun i skole i den gamle rytterskole i Melby. Hun havde en dansk mil til skole, og om vinteren gik de i de høje snedriver fra Ørkesholm til Melby i træsko. Når de kom frem til skolen var der ingen varme i skolestuen, fordi skolelæreren selv havde brugt al brændet til at fyre med i sin private bolig. En gang hvor hun var taget til stranden for at samle "gnallinger" d.v.s. ålekvabber, blev hun i klitterne bidt af en hugorm, og det fortaltes, at hun måtte bæres hjem i et lagen, fordi der ikke var nogen, som kunne røre ved hende. Hun var stribet over hele kroppen ligesom hugormen, men hun kom sig efter det.

Hun blev gift med smed- og maskinarbejder Jacob Pedersen fra Strædet 3 i Brederød, og de boede de første år på dette sted sammen med Jacobs gamle moder, som boede i et aftægtshus ved siden af. De fik deres første 2 børn Anna Christiane og Petra Jacobine her, og senere fik de Pouline, efter de var flyttet til Frederiksværk.

Jacob Pedersen døde i 1925, 66 år gammel. Da var Ane Margrethe 66 år. Hun boede i sin alderdom hos sin datter Pouline, og hun nåede at blive 97 år.

Da Rasmus døde, solgte hans kone Hanne huset i Ørkenholm til en mand ved navn Lund, som havde noget mølleri på Blegdamsvej i København. Lund købte også et hus længere inde på "sandet", som han kaldte "Sandhuset". Det fortaltes, at Lund havde 3 døtre, og at den ene blev gift med en mand, som hed Jarløv. Han var læge ved et af de københavnske hospitaler. Til det ægtepar byggede han en villa i haven på Arrenakkegården. Da den næste datter blev gift, fik hun Ørkesholm at bo i, og den tredje datter fik Sandhuset at bo i.

Karoline blev selv meget gammel, og hun var omkring 95 år, da hun døde på plejehjemmet Løvdalen. Her hjalp hun i begyndelsen til i køkkenet. Hun var højt oppe i alderen, da hun stadig kørte til biografen Kosmorama i Frederiksværk på cykel. Det endte med, at hendes familie nærmest måtte forbyde hende at fortsætte med denne farefulde færd i så høj en alder.

Flemming Bodensted.

DANSKE SOLDATER I ALLIERET TJENESTE

Danmark har i dag soldater i mange egne af verdens brændpunkter. Ved foredraget den 18. marts forklarede museumsinspektør Jacob Sørensen hvilke danskere, der deltog i Anden Verdens Krig på Allieret side, og som kunne betegnes som egentlige soldater. Vi bringer her en opsummering.

Danske soldater i Allieret tjeneste.

Det er velkendt, at der under Anden Verdenskrig deltog danske statsborgere i fremmede magters tjeneste. Særligt kendes de østfrontsfrivillige, de omring 6.000 danskere der meldte sig frivilligt til tjeneste på Østfronten – alt overvejende i Waffen-SS. Vi kender også en hel del til de civile søfolk, også omkring 6.000, der sejlede for de allierede. Disse udgjorde nok det største bidrag til den allierede kamp i form af deres konvojsejlads, der var med til at holde Storbritannien forsynet med livsvigtige varer i særligt krigens første år. I perioden var der også andre og talmæssigt færre grupper af frivillige. Før krigen de 550 spaniensfrivillige og i 1939-40 de 1.000 finlandsfrivillige. Og så var der de 1.000 danske statsborgere der i løbet af verdenskrigen gjorde tjeneste i de allierede styrker som egentlige soldater. Det er dem denne artikel handler om.

De første frivillige

I 30erne var Danmark det land i verden, der havde den højeste udlandshandel pr. indbygger. Danske rederier, handelsselskaber og entreprenørfirmaer havde afdelinger verden over og der var danskere de fleste steder. Hvor mange danskere der befandt sig i udlandet vides ikke med sikkerhed, men det er en betydelig gruppe. Det land hvor der formentlig var allerflest danskere, var Storbritannien, der havde en egentlig dansk koloni. De første frivillige kommer, da også herfra og meldte sig da verdenskrigen bryder ud – ved det tyske angreb på Polen og den efterfølgende krigserklæring fra Frankrig og Storbritannien. De første frivillige meldte sig altså for at hjælpe Storbritannien, men krigens udvikling skulle snart give danskerne endnu en grund til at melde sig.

9. april set fra udlandet.

Med det tyske angreb 9. april og den efterfølgende besættelse fik eksildanskerne pludselig en meget direkte grund til at støtte den britiske kamp, der nu var rettet mod besættelsesmagten Tyskland. Samtidigt begyndte prominente danskere i London at organisere sig henover sommeren. Den officielle samarbejdspolitik blev fulgt af gesandtskabet i London, så hvis et frit Danmark skulle have en stemme, så skulle man etablere en helt ny platform. Fra det tidlige efterår 1940 blev dette en realitet med dannelsen af Det danske Råd, der havde et rekrutteringskontor tilknyttet. Dette kontors formål var at hverve danske statsborgere til britisk tjeneste, og hvis det overhovedet var muligt, så skulle man samle danskere i The Royal East Kent Regiment, også kendt som ”The Buffs”. The Buffs hav-

de forbindelse til det danske kongehus siden gammel tid, således var Christian X æresoberst i regimentet, og ikke mindst af disse symbolske grunde forekom det åbenlyst at søge at samle danskerne her – og måske med tiden samle nok til at etablere en eller anden form for ren dansk enhed.

Mellem to stole.

Lederen af det danske rekrutteringskontor hed Werner Michael Iversen. Allerede i løbet af sommeren 1940 blev han kontaktet af folkene bag den hemmelige britiske sabotageorganisation SOE. SOE var interesseret i at få danske agenter, der kunne indsættes i det besatte Danmark, og Iversen fik til opgave at vælge egnede emner blandt de frivillige i Buffs. Men dette måtte han naturligvis ikke sige åbent, så for de danskere, der blev tilbage i Buffs, og som kunne følge de bedste af deres kammerater forsvinde fra enheden, var det svært at holde humøret oppe. Kaptajn Iversen rolle som rekrutteringsleder på den ene side og hemmelig hverver af agenter på den anden side skabte problemer i forhold til resten af Rådet. Og bedre blev det ikke, at Iversen var ganske svær at omgås.

De frivillige i tal.

Samlet set endte små tusind danske statsborgere i allieret krigstjeneste. Dette tal omfatter danskere i britisk, canadisk, amerikansk og anden allieret tjeneste, og det omfatter danskere i de tre værn, hær, flåde og flyvevåben. Langt de fleste – over 80 procent – gjorde tjeneste hos briterne. To tredjedele af danskere var i udlandet 9. april, mens en tredjedel af danskerne flygtede fra det besatte Danmark for at melde sig. Omkring 75 danske statsborgere faldt i allieret tjeneste. Det er værd at bemærke, at de danske søfolk, der sejlede for de allierede, ikke er medregnet i dette, da de tjente et civilt erhverv. Det samme kan siges om Den danske Brigade, der ligeledes ikke regnes med i det samlede billede. Brigaden stod måske formelt under britisk kommando, men reelt var det en dansk eksilhær under politisk kontrol fra Danmark.

De almindelige… og ualmindelige.

Danskerne var som gennemsnit ganske almindelige soldater, der gjorde sig ganske almindeligt bemærket i deres militærtjeneste. Der er intet, der tyder på, at danskerne politisk gjorde sig bemærket som mere det ene eller det andet, mens der til gengæld relativt ensidigt er to ting, de peger på, når de skal beskrive deres motivation, nemlig ønsket om at hjælpe Storbritannien i kam-

pen og ønsket om at gavne Danmarks sag ved at vise Danmarks sande ansigt – underforstået som et folk der med våben i hånd forsvarer sin frihed.

Enkelte danskere gjorde sig voldsomt bemærket, og det er ikke muligt at skrive om gruppen uden at nævne Anders Lassen. Lassen var en overklassedreng, der stak til søs som ung mand og derved kom til England efter 9. april. Han meldte sig hurtigt og kom i januar 1941 med på det første hold danskere i The Buffs. Hurtigt blev han dog udvalgt til kommandostyrkerne, hvor man kunne bruge hans enestående talent for at ignorere personlig fare og gennemføre farefulde missioner bag fjendens linjer. Lassen steg i graderne og kæmpede primært i Middelhavsområdet, hvor han særligt på de græske øer gjorde sig bemærket. Som krigen skred frem, endte Lassen i Italien, hvor han på fem årsdagen for den tyske besættelse blev dræbt under en aktion mod tyske maskingeværstillinger. Lassen havde på det tidspunkt nedkæmpet tre stillinger ene mand, men ved den fjerde blev han dræbt. For denne indsats fik han som den eneste udlænding Victoria-korset, den højeste britiske orden. Med Lassen var bestemt undtagelsen i en gruppe danskere, der spredt over hele verden og i vidt forskellige sammenhænge kæmpede for de allierede. Danskerne kæmpede som helt almindelige soldater, men de gjorde det i en ganske ualmindelig tid.

Jacob Sørensen.

FORENINGSARRANGEMENTER

Onsdag den 20. januar, kl.19:30

Parcelhuskvarterets Historie

Museumschef Poul Sverrild fortæller om danskernes mest foretrukne boligform og hvordan idealer og virkelighed har udviklet sig. Det vil også blive set i sammenhæng med andre boligformer, som er udviklet siden slutningen af 1800-tallet, hvor det offentlige begyndte at blande sig i danskernes boligforhold.

Onsdag 17. februar, kl. 19:30

Svenskekrigene i Nordsjælland 1657-60

Historiker Bjørn Westerbech Dahl fortæller om den svenske besættelse af Danmark 1657-60, der fik store konsekvenser for befolkningen, der måtte døje med indkvartering, proviantering og arbejdsydelser, ikke mindst i Nordsjælland. Det var derfor ikke mærkeligt, at der opstod en modstandsbevægelse med støtte fra København.

MUSEER OG ARKIVER

Industrimuseet Frederiks Værk
Administration, Arkivet
Jernbanegade 4
tlf. 47 72 06 05
Åbningstid: tir. - fre. kl. 10-14
Hjemmeside: www.indmus.dk

Arsenalet
Lukket indtil videre på grund af bygningsskader.

Projektilmagasinet
Åbningssæson: 28. jun. - 15. sep.
Kl. 11-16 (mandag lukket)

Krudtværket
Åbningssæson: 3. maj - 15. sep.
Kl. 11-16 (mandag lukket)

Knud Rasmussen Hus
Åbningssæson: 20. mar. - 19. okt.
Kl. 11-16 (mandag lukket)

Hundested Lokalhistoriske Arkiv
Åbningstid: man. kl. 10-12 og ons. kl. 16.30 -17.30

Frederiksværk Brandmuseum
Åbningstid: Lørdag kl. 11-13 (eller efter aftale)

SPONSORER

Folkebibliotekerne Halsnæs
Torvet 41, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 78 41 00

Danske Bank
Nørregade 6, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 76 70 00

Arresødal Privathospital A/S
Arresødalvej 100, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 78 19 00

Det Classenske Fideicommis
Tromnæs Alleen 2F, 4800 Nykøbing F.
tlf. 54 44 70 29

Skolebiblioteket Enghaveskolen
Skolevej 1, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 72 15 66

Knudsen Plast A/S
Industrivej 21, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 76 01 01

Hans Holger Cykler
Vinderød Skov 3, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 72 23 23

Dan Steel A/S
Havnevej 33, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 77 03 33

Bog og Idé - Frederiksværk
Nordcentret, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 52 40 01

Nordea Bank - Frederiksværk
Torvet 37, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 72 24 11

Vejby – Tibirke Selskabet
v/ Chr. Friis
Postbox 21, 3220 Tisvildeleje

Industrimuseet Frederiks Værk
Jernbanegade 4, 3300 Frederiksværk
tlf. 47 72 06 05